

Artur Heller-Film 1936–1941 (1946)

Ačkoli byla firma Artur Heller-Film, půjčovna, výroba a prodej filmů, zapsána do obchodního rejstříku dne 19. srpna 1936,¹⁾ nepřímé kořeny jejího původu můžeme hledat již v předposledním roce první světové války. Tehdy — v dubnu roku 1916 — založil Artur Heller (narozen roku 1883 v Lounech)²⁾ půjčovnu Hellerfilm sídlící na Smetanově nábřeží č. 8 v Praze. Tento zástupce různých světových firem a majitel vlastní promítací síně zde každý týden předváděl filmové novinky — zejména dánské filmy s Valdemar Psilanderem, Robertem Dinesenem a Carlem Wiethem.³⁾

Počátkem třicátých let — v prosinci 1931 — se na poli českého filmového obchodu objevil další Hellerův podnik a přímý předchůdce popisované společnosti, kterým byla firma Arko-Film, půjčovna a prodejna zvukových filmů. Ta sídlila na Václavském náměstí č. 47, později ve Štěpán-

ské ulici č. 28 v Praze II. Již rok po svém založení (1932) firma vyrobila celovečerní komedii MALOSTRANŠTÍ MUŠKETÝŘI v režii Svatopluka Innemanna.⁴⁾

Jako určitý mezník ve vývoji Hellerova podnikání lze označit červen roku 1934, kdy se podnikatel rozhodl svoji neprotokolovanou firmu Arko-Film přejmenovat a nechat zapsat do obchodního rejstříku vedeného při Krajském soudu obchodním v Praze.⁵⁾ Tento zápis byl však kvůli Hellerem nevhodně voleným názvům společnosti⁶⁾ uskutečněn, jak bylo již výše řečeno, až o dva roky později. Došlo nejen ke změně názvu, ale především ke změně předmětu podnikání společnosti, kde — vedle půjčovny a obchodu s filmy — nově přibyla také jejich výroba.⁷⁾ Společnost tak byla do obchodního rejstříku zapsána dne 19. srpna 1936 pod kompromisním názvem Artur Heller-Film, půjčov-

- 1) Státní oblastní archiv v Praze (dále jen SOA Praha), f. Krajský soud obchodní Praha (dále jen KSO Praha), spis sign. A XXIV-89, fol. 35.
- 2) SOA Praha, f. KSO Praha, spis sign. A XXIV/89, fol. 10.
- 3) Zdeněk Štábl a, *Data a fakta z dějin čs. kinematografie 1896–1945, sv. 1.* Praha: ČSFÚ 1988, s. 278–279. Heller se později stal na krátkou dobu zástupcem vídeňské společnosti Das Kino, od května 1918 pak působil opět jako zástupce vídeňské Oesterreich-Ungarische-Kinoindustrie. Vlastnil monopoly pro Čechy, Moravu a Slezsko. V jeho filmové nabídce se objevila i americká série Chaplin Cartoons, německé filmy Maxe Landy aj. Viz též Petr Bednářík, *Arizace české kinematografie.* Praha: Nakladatelství Karolinum 2003, s. 115. Ve dvacátých letech byl Artur Heller ředitelem pražské pobočky amerického Foxfilmu.
- 4) Zdeněk Štábl a, *Data a fakta z dějin čs. kinematografie 1896–1945, sv. 3/1.* Praha: ČSFÚ 1990, s. 258.
- 5) SOA Praha, f. KSO Praha, spis sign. A XXIV/89, fol. 3.
- 6) SOA Praha, f. KSO Praha, spis sign. A XXIV/89, fol. 8–21. Jako první Heller navrhl název „Arko-Film, půjčovna a prodej filmů“. Pražská obchodní a živnostenská komora neměla námitek proti věcnému označení „půjčovna a prodej filmů“, žádost však zamítla kvůli označení „Arko-Film“. To dle vyjádření komory mohlo vzbuzovat dojem, že jde o podnik zabývající se výrobou filmů značky Arko. Stejně tak nebyl kvůli přídomku „Film“ komorou schválen ani další navrhovaný název „Artur Heller-Film, půjčovna a prodej filmů“, neboť se firma výrobou filmů nezabývala.
- 7) SOA Praha, f. KSO Praha, spis sign. A XXIV/89, fol. 22.

na, výroba a prodej filmů.⁸⁾ Dochované materiály (zejména firemní hlavičkové papíry) však dokazují, že podnik používal také další varianty názvu — například „Artur Heller Arko-Film“, „Arko-Film Artuš Heller“⁹⁾ nebo pouze „Arko-Film“. Stejně tak se děje i v soudobém tisku a odborné literatuře, kde podnik bývá označován starším názvem Arkofilm či Arko.

I přes oficiální změnu předmětu podnikání firmy zůstala její faktická činnost víceméně stejná. V letech 1931–1938 dovezla společnost téměř třicet zahraničních filmů — zejména amerických, anglických, německých a francouzských (po pěti až sedmi filmech). V její nabídce se však objevily také snímky z Maďarska, Rakouska či Švédska a pět z produkce československé (včetně dvou vlastních celovečerních filmů).¹⁰⁾ Svůj druhý celovečerní, tentokrát melodramatický, film DRUHÉ MLÁDÍ v režii Václava Binovce vyrobil Artur Heller-Film v roce 1938.¹¹⁾ Roku 1935 byla společnost jedním ze zakládajících členů Kartelu filmových dovozců,¹²⁾ stejně tak se Heller účastnil i členských schůzí Svazu filmového průmyslu a obchodu.¹³⁾ Ke dni 30. března 1939 byla udělena samostatná prokura Františku Kolářovi (Praha XI, Jeseniova ulice č. 9).¹⁴⁾

Arizační opatření, která českou kinematogra-

fii zasáhla po vzniku protektorátu Čechy a Morava, se nevyhnula ani společnosti Artur Heller-Film. Ke dni 18. září 1939 firma ukončila svůj obchod s filmy a vstoupila do likvidace. Jejím likvidátorem se stal František Kolář, jehož úkolem bylo provést vyúčtování se společností PDC.¹⁵⁾ Tě Artur Heller-Film předal za 25% provizi z půjčovního a reklamy filmy, které byly do té doby v její distribuci. Veškerý personál pak byl — dle závěrečné zprávy treuhändra Wilhelma Söhnela — řádně vyplacen, propuštěn a zakázané filmy z příkazu Filmtreuhandstelle roku 1940 prodány jako starý materiál.¹⁶⁾

Výnosem říšského protektora ze dne 19. února 1940 byl podle paragrafu 9 nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku ze dne 21. června 1939 a podle paragrafu 15 prováděcího nařízení ze dne 8. prosince 1939 ustanoven treuhändrem společnosti Wilhelm Söhnel.¹⁷⁾ Úkolem tohoto nového samostatného zástupce firmy byla především likvidace všech jejích dluhů a pohledávek. Půl roku po jmenování treuhändra — v květnu roku 1940 — Artur Heller oznámil živnostenskému referátu Magistrátu hlavního města Prahy (dále jen MHMP), že se vzdává oprávnění provozovat výrobu, prodej a půjčovnu filmů.¹⁸⁾ O dva měsíce

8) SOA Praha, f. KSO, spis sign. A XXIV/89, fol. 34–40. Informace o zápisu firmy vyšly v *Ústředním oznamovateli*, roč. 18, č. 110 ze dne 12. 9. 1936 a v *Úředním listu Republiky Československé* ze dne 19. 9. 1936. Živnostenský list na výrobu (bez pořizování fotografických filmů), prodej a půjčovnu filmů byl Arturu Hellerovi Magistrátem hlavního města Prahy (referát živnostenský II A) vydán dne 23. 9. 1936, čímž byla vzata na vědomí Hellerova opověď ze dne 12. 3. 1932. Viz Národní filmový archiv (dále jen NFA), f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 1.

9) NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 18, 20 ad.

10) Jiří H a v e l k a, *Čs. filmové hospodářství I–V, 1929–1938*. Praha 1935–1939.

11) *Český hraný film II, 1930–1945*. Praha: Národní filmový archiv 1998, s. 80.

12) NFA, f. Kartel filmových dovozců, k. 1, inv. č. 1 a 6; Zdeněk Š t á b l a, *Data a fakta z dějin čs. kinematografie 1896–1945*, sv. 3/2. Praha: ČSFÚ 1990, s. 521.

13) NFA, f. Svaz filmového průmyslu a obchodu, k. 1, inv. č. 18 a k. 4, inv. č. 65. Není přesně známo, od kterého roku byla společnost členem svazu, objevuje se však v seznamu členů svazu pro rok 1938, pro rok 1939 již nikoliv.

14) SOA Praha, f. KSO, spis sign. A XXIV/89, fol. 55–56. František Kolář (narozen 9. 10. 1898 v Bilince okr. Písek), soukromý úředník.

15) Fond P. D. C. s. r. o. 1920–1955 je uložen v NFA.

16) NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 3, 11 a 13–15.

17) NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 2, 6 a 11; SOA Praha, f. KSO spis sign. AXXIV/89, fol. 60. Tato změna byla do obchodního rejstříku zaznamenána dne 5. 6. 1940. O Söhnelovi blíže Petr B e d n a ř í k, c. d., s. 86–88.

18) SOA Praha, f. KSO Praha, spis sign. A XXIV/89, fol. 58; NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 5.

později (11. července 1940) pak na základě oznámení o neprovozování své živnosti a výměru MHMP ze dne 10. května 1940 o vzdání se živnostenského oprávnění požádal KSO o výmaz své firmy z obchodního rejstříku.¹⁹⁾ Do budoucna byl Hellerovi z jeho někdejšího majetku přiznán nárok na měsíční příspěvek na obživu ve výši 1 500 K.²⁰⁾

Když byla v lednu roku 1941 likvidace firmy dovedena treuhändrem ke konci, zažádala společnost prostřednictvím advokáta JUDr. Karla Knapa znovu o výmaz firmy z obchodního rejstříku. Než tak bylo dne 8. října 1941 s konečnou platností učiněno,²¹⁾ staly se její dříve censurou povolené filmy velmi cenným produktem, neboť tehdejší filmový trh trpěl nedostatkem nových filmů. Söhnelovi se ještě na zbytek monopolní doby podařilo prodat film HRA S OHNĚM Marii Kramešové, DRUHÉ MLÁDÍ pak získal Brom-Film.²²⁾ Necelý rok po zániku společnosti můžeme sledovat také poslední kroky jejího bývalého majitele. Dne 23. července 1942 nastoupil Artur Heller do transportu AAt do Terezína, odkud byl 4. srpna téhož roku deportován do koncentračního tábora Malý Trostinec.²³⁾

Rozsah archivního fondu lze bez váhání označit jako torzovitý. Jediným dokumentem pocházejícím z období samostatné existence společnosti je pouhý opis živnostenského listu Artura Hellera, který mu byl vydán v roce 1936.²⁴⁾ Další písemnosti již patří do období likvidace a nucené správy podniku. Z materiálů, které se týkají správy a organizace společnosti, to jsou například dekret jmenující Wilhelma Söhnela treuhändrem ze dne 19. února 1940, záznamy o jeho i likvidátorově činnosti či změny zapsané

do obchodního rejstříku. Náleží sem také kupní smlouva s Marií Kramešovou na film HRA S OHNĚM z roku 1941.²⁵⁾ Své zastoupení má ve fondu též korespondence v interních záležitostech a korespondence obchodní.²⁶⁾ Hospodářské a finanční záležitosti společnosti pak dokumentují bilance z let 1939–1940,²⁷⁾ Hellerova berní knížka z let 1939–1941²⁸⁾ či daňová přiznání z let 1940–1942.²⁹⁾ Svým nevelkým rozsahem mohou být dochované materiály dalším drobným střípkem do mozaiky obrazu filmového obchodu a arizačních opatření v době protektorátu Čechy a Morava.

Jarmila Petrová

**Rubriku řídí Tomáš Lachman,
vedoucí oddělení písemných archiválií NFA.**

19) SOA Praha, f. KSO Praha, spis sign. A XXIV/89, fol. 63.

20) NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 41–42.

21) SOA Praha, f. KSO Praha, spis sign. A XXIV/89, fol. 82–83.

22) NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 8 a 23. Fond Brom-film (1937) 1941–1954 je uložen v NFA.

23) Protože přesné datum úmrtí v táborech u většiny Židů z protektorátu Čechy a Morava nebylo zjištěno, uvádí se jako poslední časový údaj jejich života datum odjezdu z Terezína. Viz Petr B e d n a ř í k, c. d., s. 116.

24) NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 1.

25) NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 2–12.

26) NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 3–13.

27) NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 24–32.

28) NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 33.

29) NFA, f. Artur Heller-Film, k. 1, inv. č. 34–39.